

Державна податкова адміністрація України, враховуючи численні запити і звернення платників податків та податкових органів у своїх листах, що поміщені в газеті “Діловий діалог” і в журналі “Вісник податкової служби України”, пояснює широке коло запитань стосовно справляння прибуткового податку громадян та плати за землю внаслідок реформування агропромислового комплексу (лист ДПА України від 17.10 2000 р. № 13796/7/17); плати за землю суб’єктами підприємницької діяльності, які визнані банкрутами (лист ДПА України від 27.11 2000 р. № 15749/7/18); переходу на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності підприємств державної та комунальної форм власності згідно з нормами Указу Президента України від 28.06 1999 р. № 746/99 (лист ДПА України від 13.09 2000 р. № 12586/7/15).

Значна кількість листів Державної податкової адміністрації України розміщена також в інших друкованих джерелах. Наприклад, в листі ДПА України від 21.07 2000 р. № 10090/7/12 роз’яснено, що Положення конвенції між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії не поширюється на заморські території Великої Британії (журнал “Дебет-Кредит” № 43, жовтень 2000 р.); лист ДПА України від 18.08 2000 р. № 11453/7/17 щодо внесення зміни в особистих рахунках платників, коригування та уточнення суми податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів проводиться на підставі акта перевірки розрахунку податку з резолюцією про це начальника податкової служби (журнал “Дебет-Кредит” № 40, жовтень 2000 р.); лист ДПА України від 09.08 2000 р. № 2887/Л/16 – “Про нарахування податку на додану вартість за електроенергію, яка відпускається на комунально-побутові потреби для населення” (“Сборник нормативных актов по налогообложению и бухгалтерскому учету” № 41, жовтень 2000 р.) тощо.

Висновок

На підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що податкова система України сформована і функціонує. Важливим фактором у подальшому її розвитку є створення Податкового кодексу, що дасть змогу значною мірою спростити та наблизити до розуміння платником податків податкового законодавства, що є наріжним каменем чистоти його взаємовідносин з бюджетом. Запровадження Податкового кодексу дасть змогу скоординувати дії фінансової, кредитної і податкової систем, усунути різночитання в законодавстві, чітко зафіксувати правові відносини платника податків і держави.

1. Закон України “Про систему оподаткування” від 25.06.91 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 18.02.97 р. № 77/97, від 13.05.99 р. № 647-XIV.
2. Декрет Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” від 26.12.92 р. № 13-92 із змінами і доповненнями.
3. Податкова система України: Підручник / В.М.Федосов, В.М.Копарін, Г.О.П’ятаченко та ін.; За ред. В.М.Федосова. – К., 1994.

УДК 378.001.331024

Р. Патора

Суспільна Вища школа підприємництва і управління

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ ЕКОНОМІКИ І СТРАТЕГІЇ РИНКУ ОСВІТИ

© Патора Р., 2001

Подані результати порівняльного аналізу та динаміки структури працюючих в економіці країн Європи та окреслені головні чинники впливу на формування стратегій національного ринку освіти Польщі. Аргументована доцільність використання маркетингових та логістичних концепцій в реалізації стратегії розвитку ринку освіти.

Results of the comparative analysis and dynamics of structure in economics European countries are shown. Primary factors of influence on formation of the strategies of the national market of education are investigated. expediency of usage marketing and logistics concepts in implementation of development strategy of the educational market are argued.

Концепція маркетингу як основа ринковоорієнтованого управління і концепція логістики як основа системоорієнтованого управління на сучасному етапі щораз більшою мірою пронизують усі сфери діяльності людства. Не є винятком і національний ринок освіти, для котрого характерна наявність цінової конкуренції, придбання рис ринку покупця, позитивна динаміка трансформації ринкових відносин на ринку освіти. Йдеться про трансформацію освіти від централізованого планування підготовки фахових кадрів тільки державними навчальними закладами (концепція держзамовлення на спеціалістів) до створення конкурентного середовища в сфері “виробників” фахових кадрів і з пріоритетом “споживача” – сфер народного господарства (шляхом створення істотної частки недержавних навчальних закладів, радикального зменшення частки державної власності тощо). Більш того, теперішню трансформацію національного ринку освіти можна трактувати як близьку до концепції соціально-етичного маркетингу. Найбільшою мірою риси цієї концепції реалізовані в діяльності громадських навчальних закладів, що сповідують неприбутковий характер діяльності.

З іншого боку, ідентифікація проблем логістики як науки про оптимальне управління матеріальним потоком від постачальника через виробництво до споживача ототожнює їх із подібними проблемами в освітянському процесі, як, наприклад, мінімізація витрат, скорочення тривалості циклу, підвищення сервісу, мінімізація “складських” запасів, оптимізація локалізації тощо. Стосовно ринку освіти це означає мінімізацію вартості освіти, скорочення часу навчання, повніше задоволення попиту, а також просторово-часове вирівнювання попиту і пропозиції на спеціалістів.

З метою наочного представлення кореспонденції потокових (логістичних) процесів в контексті дослідження потоку працівників подамо узагальнюючу табличну їх інтерпретацію стосовно промислових, торгівельних та транспортних підприємств, складену на основі досліджень [1, с. 43] (табл. 1).

Таблиця 1

Представлення логістичних процесів

Вид підприємств	Потоки	Фази		
		Постачання	Діяльність	Збут
Промислове	Матеріалів	Сировина, допоміжні матеріали	Виробництво, складання	Готові вироби, відходи
	Людей	Стажисти, спеціалісти	Навчання, підвищення, кваліфікації	Пенсії, зарплати, звільнення

	Інформації	Ринкова пропозиція	Система обліку і прийняття рішень	Фактури, реклама
	Капіталу	Кредити, оборотні засоби	Розрахунки	Виплати, інвестиції, прибуток
Торгівельне	Товарів	Товари, упаковка	Складування, конфекціонування, переміщення	Товари, упаковки, відходи
	Людей	Стажисти, спеціалісти	Навчання, підвищення, кваліфікації	Пенсії, зарплати, звільнення
	Інформації	Маркетинг	Система обліку і прийняття рішень, контролінг	Фактури, реклама, баланси
	Капіталу	Кредити, оборотні засоби	Розрахунки	Виплати, інвестиції, прибуток
Транспортне	Матеріалів (товарів)	Паливо, запчастини, транспортні засоби, упаковка	Переміщення, складування, конфекціонування	Відпрацьовані частини, упаковка
	Людей	Стажисти, спеціалісти, водії	Навчання, підвищення, кваліфікації	Пенсії, зарплати, звільнення
	Інформації	Пропозиції	Система обліку і розрахунків	Фактури
	Капіталу	Кредити, оборотні засоби	Розрахунки	Виплати, інвестиції, прибуток

Подане представлення ототожнює логістичні процеси по горизонталі (в аспекті фаз) та по вертикалі (в аспекті сутності підприємств). Водночас аргументується специфіка “людського потоку”, для якого вхідними елементами можуть бути молоді спеціалісти – випускники Вищих закладів освіти, подані як стажисти, та працівники, що прийшли з інших підприємств, чи із сфери безробітних, подані як спеціалісти. Однак у кожному випадку існувала попередня (до стадій постачання) підготовка кадрів, яка затим може продовжуватися під час виконання трудових обов’язків (з відривом чи без відриву від виробництва, на підприємстві чи в освітньому закладі, постійно чи періодично, планово чи за необхідністю, з ініціативи працівника чи підприємства тощо). Більше того, в кожному випадку вплив на формування “людського” потоку, тобто на такі його параметри, як кількість (плинність), якість (продуктивність), асортимент (структуру) тощо, вимагає керуватися метою мінімізації загальних витрат в процесі здійснення просторово-часової координації підготовки кваліфікованих кадрів, незалежно від джерела їх походження (бюджету, коштів підприємств, власних коштів працівника).

У той же час є істотні розбіжності у функціонуванні матеріальної логістики і логістики кадрів, особливо з вищою освітою. По-перше, тривалість підготовки спеціалістів із вищою освітою порівняно з тривалістю матеріального виробництва продукції більш ніж значна і ця обставина аргументує значення довгострокового прогнозування. Ця особливість посилюється великою тривалістю формування “виробничої потужності” навчання (кадрове, методичне та матеріально-технічне забезпечення), низькою мобільністю в просторовому

відношенні. По-друге, структура повних витрат вищої освіти Польщі характеризується більш істотною частиною логістичних витрат (до 50 % порівняно з 10–20 % у матеріальному виробництві), до яких можна зарахувати вартість житла, харчування тощо, якщо витрати виробництва ототожнювати з вартістю навчання. З цієї ж причини попит на спеціалістів також географічно сегментований, що не дозволяє його кваліфікувати як достатньо однорідний у масштабах держави через низьку мобільність, неспроможність передислокації. І, нарешті, по-третє, спостерігається фазове порушення відповідності прямування реальних і номінальних потоків. Якщо в сфері матеріального виробництва фінансові потоки рухаються в напрямку оберненому стосовно матеріальних потоків, то в сфері вищої освіти є і однонаправлене прямування, і відсутність адекватного прямування фінансового потоку. Так, у сфері забезпечення навчального закладу немає традиційної закупівельної (заготівельної) логістики “основних матеріалів і покупних частин”, якими є абітурієнти, з тієї причини, що вони ж оплачують вартість навчання (у недержавних закладах), або за них це робить держава. При цьому в обох випадках ці фінансові потоки можна розглядати як безповоротні безстрокові безпроцентні кредити, використовувані на придбання “допоміжних матеріалів” і на фінансування освіти. Специфічний характер в процесі освіти одержує логістика збуту, для якої характерна переважна відсутність фінансових потоків.

Інше розуміння поточкових процесів у логістиці освіти можна представити концепцією накопичення спеціальних знань, тобто особистість, підприємство, держава шляхом авансового фінансування процесу освіти замовляє “виробництво знань і навичок у людському обличчі”. Це ж можна представити і як виробництво з “давальницької сировини”. У обох випадках ми маємо повну тотожність із традиційним протилежним прямуванням реальних і фінансових потоків в оптимальному виконанні по типу системи Канбан.

У нашому уявленні використання концепції маркетингу і логістики в стратегії розвитку національного ринку освіти передбачає реалізацію таких принципів:

- принцип корисності місця і часу, що передбачає підготовку кадрів у тому місці й у такий час, де і коли на них існує реальний попит (на відміну від концепції виробництва, що спричинить за собою збільшення трансакційних (логістичних) витрат);
- принцип системності, що інтегрує засоби і процеси (середовище абітурієнтів, “освітня” потужність, освітній процес, забезпечувальні ресурси, середовище використання (споживання));
- принцип мінімуму повних витрат (освітні витрати + логістичні витрати + збитки від відсутності глобального попиту);
- принцип урівноваженого рівня обслуговування (повне задоволення замовника терміном підготовки, надійністю, якістю і сучасністю знань) вартістю навчання;
- принцип ефективності витрат, що відповідає забезпеченню субституціональності освітнього продукту.

Реалізація викладених принципів спричинить функціональні зміни на ринку вищої освіти Польщі (посилення ролі чинника попиту), інституціональні зміни (досягнення оптимального рівня співвідношення державних і недержавних навчальних закладів) та “інструментальні” зміни (використання теорії логістики в просторово-часовій локалізації навчальних закладів).

Таке розуміння концепції трансформації ринку освіти в Польщі, що передбачає превентивні зустрічні дії інституцій ринку освіти, своїм походженням ідентифікується з реакції на ті об'єктивні чинники, які притаманні нинішнім трансформаційним процесам в економіці Польщі, загалом, та трансформаційним процесам в структурі попиту на працю, зокрема.

Досліджуючи макроекономічну динаміку попиту на ринку праці, можна стверджувати про існування трьох груп визначальних чинників, що впливають на стратегію трансформації національного ринку освіти в Польщі:

- ринкова орієнтація економіки;
- інтеграція в Європейський Союз;
- посилення впливу мегатрендів (глобалізації, інформатизації, екологізації, індивідуалізації тощо).

Трансформація польської економіки в напрямку ринкового господарства, а також його інтеграція з Європейським Союзом пояснюють необхідність глибоких змін структури економіки в Польщі. Вони зумовлені зокрема підвищенням рівня економічного розвитку, зростанням конкурентності на національних і міжнародних ринках, дією ефекту створення нової структури споживчого і інвестиційного попиту, застосуванням наукових доробків, а також сучасних технік і технологій. Водночас актуалізується потреба перетворень в структурі власності, більш швидкий розвиток сучасних високотехнологічних галузей промисловості, зростання ролі сектора послуг, а також підвищення рівня освіти населення. Ці перетворення мають супроводжуватись процесами реалокації робочої сили з традиційно перспективних сфер економіки до більш ефективних.

Важливим показником рівня економічного розвитку, а також зрілості ринкової системи є пропорції структури працюючих в господарстві (сектор I – аграрний, сектор II – промисловий і сектор III – послуги). В процесі трансформації польської економіки за період 1990–1998 рр. відбулися певні позитивні зміни в структурі працюючих по відношенню до 1988 року (див. табл. 2).

Таблиця 2

Структура працюючих в секторах економіки Польщі в 1988-1998 рр. (в %)

Сектор Рік	Аграрний	Промисловий	Послуги
1988	29,7	35,1	35,2
1990	26,6	36,1	37,3
1991	26,8	35,0	38,2
1992	26,8	32,0	41,2
1993	26,7	30,6	42,7
1994	27,2	30,6	42,2
1995	27,0	30,4	42,6
1996	28,2	29,9	41,9
1997	27,5	29,5	43,0
1998	27,4	28,9	43,7

Динаміка показує зростання сектора послуг в загальній кількості працюючих (на 8,5 відсотка). Треба відмітити також істотне зниження частки промислового сектора (на 6,2 відсотка). Викликає занепокоєння порівняно невелике зниження частки аграрного сектора

серед працюючих (на 2,3 відсотка). Представлені структурні зміни відбулися в умовах зниження загальної кількості працюючих в господарстві (на 2,4 % в 1990–1998 рр.).

Для оцінки напрямку еволюції структури працюючих в Польщі в період трансформації необхідним є її порівняння зі структурами працюючих в країнах Європейського Союзу. Такі дані наведені в табл. 3, складеній за результатами розрахунків у [2, с. 8]

Таблиця 3

**Структура працюючих (в %) і ВВП на душу населення
в Польщі і в країнах ЄС**

Країна	1991				1996			
	Сектор економіки			ВВП на душу населення в дол. США	Сектор економіки			ВВП на душу населення в дол. США
	Аграр- ний	Промис- ловий	Послу- ги		Аграр- ний	Промис- ловий	Послу- ги	
Австрія	7,4	36,8	55,8	20,963	7,3	31,0	61,7	28,226
Данія	5,7	27,6	66,7	25,271	3,9	26,7	69,4	33,200
Франція	6,0	30,0	63,9	21,022	4,7	26,4	68,9	26,624
Греція	22,2	25,7	52,1	6,873	20,4	23,2	56,4	11,733
Іспанія	10,9	33,0	56,1	13,508	8,7	29,6	61,7	14,927
Голландія	4,4	25,6	70,1	15,298	3,7	22,3	73,9	25,37
ФРГ	3,5	40,1	56,4	24,585	3,0	35,1	61,9	28,821
Португалія	17,4	34,0	48,6	6,991	12,2	31,0	56,8	10,685
Швеція	3,45	28,1	68,5	27,498	3,3	25,8	71,0	28,701
Англія	2,3	31,2	66,5	17,596	1,9	27,3	70,8	19,521
Італія	8,5	32,2	59,3	19,911	7,5	32,1	60,4	20,964
Польща	26,8	35,0	38,2	2,041	28,2	29,9	41,9	3,484

З даних, які наведені в табл. 3, видно, що господарські структури в аналізованій групі країн, виміряні часткою працюючих в трьох секторах, є істотно диференційованими. У 1991 році найбільша частка працюючих в аграрному секторі припадала на Грецію, Португалію і Іспанію, тобто на країни з релятивно низьким рівнем ВВП на душу населення. Навпаки виглядала ситуація з часткою працюючих у секторі послуг. Найбільших розмірів цей сектор досягав в: Голландії, Швеції, Великобританії, Данії, Франції, а отже, в країнах з порівняно високим рівнем розвитку, а найменших – в Португалії, Греції і Іспанії. Дані для Польщі вказують на існування в 1991 році особливо великої дистанції по відношенню до часток аграрного сектора і сектора послуг. Ця дистанція зрештою значно диференційована по відношенню до окремих країн: для аграрного сектора є величезною по відношенню до найбільш розвинутих країн (наприклад, становить 24,5 відсотка порівняно з Великобританією), але менш значною по відношенню до країн з порівняно низьким рівнем розвитку, наприклад, Греції (4,6 відсотка); для сектора послуг дистанція Польщі від країн Європейського Союзу була у 1991 році також значною (від 10,4 відсотка у випадку Португалії до 31,9 відсотка у випадку Голландії).

Показник частки промислового сектора в Польщі був нижчий від показників в Німеччині і Австрії, наближеним до Іспанії і Португалії, але вищий від показників в Данії, Голландії, Франції, Швеції або Великобританії. Порівняння цих показників вимагає, однак,

великої обережності з погляду на диференційований стан розвитку, досягнутий країнами Європейської Спільноти і Польщею. Так, можна виокремити в Спільноті країни, які історично значно раніше опинилися в фазі промислового розвитку (Великобританія, Франція, Німеччина, Данія) і знаходяться нині у постіндустріальній фазі (тобто фазі зменшення відносного значення промислового сектора), а також країни, які в фазу промислового розвитку ввійшли значно пізніше і ще не досягли постіндустріальної фази (Греція, Португалія, Іспанія).

Упродовж 5 років країни Європейського Союзу продовжували перетворення структури економіки, що ілюструють дані для 1996 року. В усіх країнах потрібно відмітити відносно зменшення частки аграрного сектора і збільшення частки сектора послуг. Частка працюючих в аграрному секторі сформувалася в межах 2–7,5 % (за винятком Греції, Іспанії і Португалії), а частка сектора послуг в абсолютній більшості країн Союзу сформувалась в діапазоні 60–74 %, (за винятком Греції і Португалії). Відносно вирівнювання частки працюючих можна спостерігати в країнах Союзу у промисловому секторі (22–35 %). Слід підкреслити, що також у високорозвинутих країнах за межами Європи (в США, Канаді, Австралії) трисекторна структура працюючих є наближеною до структури розвинутих країн Європейської Спільноти. Найменшою часткою аграрного сектора можуть похвалитися Сполучені Штати (2,7 % у 1997 році), дещо вищою – Канада (3,9 %) і Австралія (5,2 %). Натомість в усіх цих країнах частка працюючих в промисловому секторі сформувалась в 1997 р. в межах (15–17,8 %), а в секторі послуг становила вище 70 % [3].

На фоні вибраної групи країн Європейської Спільноти структура економіки Польщі в 1996 році представлялась не надто прогресивною: більш висока порівняно з 1991 роком частка аграрного сектора (28,2 %), а також все ще низька частка сектору послуг (42 %). Лише частка працюючих в промисловому секторі наближається до стандартів аналізованих країн Союзу. Для загальної оцінки порівняльної динаміки структурних змін скористаємося дослідженням, викладеним в [4, с. 29]. Темп змін господарської структури автором диференційований за допомогою розрахунку показника інтенсивності структурних змін, який наведений в табл. 4. Чим вищий показник, тим більш інтенсивні зміни відбуваються у господарській структурі. З цієї точки зору, найвищий темп структурних змін показують такі країни, як Португалія і Іспанія, а з іншого боку – Німеччина і Австрія. В двох перших країнах структурні зміни виникали з необхідності пристосування їх господарських структур до структур розвинутих країн, особливо в контексті їх інтеграції з Європейським Союзом. У таких країнах, як Німеччина і Австрія, велика інтенсивність змін була зв'язана з порівняно високими темпами економічного розвитку, який уможливив здійснення секторних структурних зрушень з промислового сектора до сектора послуг, найважливішого джерела приросту місць праці.

Таблиця 4

Інтенсивність структурних змін у Польщі
і вибраних країнах Європейського Союзу в 1991–1996 рр.

Країна	Показник інтенсивності структурних змін
Австрія	3,70
Данія	1,51
Франція	2,82
Греція	2,36
Іспанія	3,09

Голландія	2,27
Німеччина	3,33
Португалія	4,54
Швеція	1,52
Великобританія	2,60
Італія	0,67
Польща	2,89

Найнижчий темп структурних змін стосується країн, які вже в 1991 році мали сформовані господарські структури, що свідчили про порівняно високі фази розвитку, наприклад, Данія, Швеція, Франція, Великобританія, Голландія.

Показник інтенсивності структурних змін для Польщі (2,89) є, щоправда, наближеним до показників для Франції і Великобританії, але показана раніше дистанція вказує, що темп структурних перетворень в польському господарстві треба оцінити як низький. Це означає потребу інтенсифікації процесу структурних перетворень в польській економіці. Велику роль в зменшенні дистанції розвитку по відношенню до країн Європейського Союзу мають дії, які ведуть до утримання темпу економічного зростання і зменшення безробіття, оскільки таким чином можна вивільнити з села частину зайвої робочої сили. Істотну роль може також відіграти політика державної підтримки створення нових робочих місць. З погляду нижчих середніх витрат на створення робочого місця в секторі послуг, ніж в промисловості, ця політика повинна зумовлювати до прискорення розвитку послуг.

Отже, побудова стратегій національного ринку освіти повинна ґрунтуватися, по-перше, на маркетинговій концепції його функціонування (урівноваження пропозиції праці попитом на неї), по-друге, на пріоритетному врахуванні того, що ціна рівноваги буде визначатися насамперед динамікою структурних змін в економіці країни, тобто факторами попиту на працю, та динамікою структурних змін в пропозиції кадрів, по-третє, на необхідності формування адекватного структурним змінам рівня мобільності ринку освіти та, по-четверте, на перманентному використанні логістичних концепцій, оскільки це забезпечуватиме системну витратну оптимізацію.

1. Abt S. Zarządzanie logistyczne, TNOiK. – Poznań, 1996. 2. Kwiatkowska W. Przemiany struktury pracujących w Polsce jako element poprawy konkurencyjności gospodarki Polskiej // Polityka konkurencji w krajach wschodzących rynków. – Łódź, 2000. 3. Rocznik statystyczny 1999, GUS. – Warszawa, 1999. 4. Kryńska E. Makroekonomiczne i demograficzne uwarunkowania rynków pracy. Analiza komparatywna w: E. Kryńska (red.), Rynek pracy w wybranych krajach. Metody przeciwdziałania bezrobociu, IpiSS. – Warszawa, 1999.

УДК 336.746

В.В. Савіна
Львівська комерційна академія